

ZRÍNYI KIADÓ

Megemlékezés
az Országos Légvédelmi Parancsnokság
megalakításának
és a Légi Figyelő- és Jelzőrendszer
létrejöttének
75.,
az MN 11. Honi Légvédelmi Tüzérezred
megalakításának
és a légvédelmi rakéta fegyvernem
létrejöttének
65.
évfordulója alkalmából

Budapest, 2024. október 14.

ZRÍNYI KIADÓ

HONVÉDELMI
MINISZTERIUM

Megemlékezés

az Országos Légvédelmi Parancsnokság megalakításának
és a Légi Figyelő- és Jelzőrendszer létrejöttének

75.,

az MN 11. Honi Légvédelmi Tüzérezred megalakításának
és a légvédelmi rakéta fegyvernem létrejöttének

65.

évfordulója alkalmából

Budapest, 2024. október 14.

© HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, 2024

© Csomós Lajos, Kapcsándi István, Tóth Sándor, 2024

All rights reserved. Minden jog fenntartva.

A könyvet vagy annak bármely részét a kiadó engedélye nélkül bármilyen formában vagy bármilyen eszközzel másolni, tárolni, közölni tilos!

Kiadja a HM Zrínyi Geoinformációs és Toborzástámogató Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság (HM Zrínyi Nonprofit Kft.), a Honvédelmi Minisztérium által alapított, annak kizárólagos tulajdonában lévő cég.

Cím: 1024 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 7–9.

Honlap: shop.hmzrinyi.hu

E-mail: kiado@hmzrinyi.hu

A kiadásért felel: Kulcsár Gábor ügyvezető

ISBN 978-963-327-940-3

Könyvszerkesztőség-vezető: Eisrichné Schubert Andrea

Vezető szerkesztő: Kiscelli Piroska

Kiadói szerkesztő: Fehérvári Balázs

Korrektor: Eszes Boldizsár

Műszaki szerkesztő: Gróf István

Nyomdai kivitelezés:

HM Zrínyi Geoinformációs és Toborzástámogató Közhasznú Nonprofit

Korlátolt Felelősségű Társaság, Kreatív Tervező és Sokszorosító Igazgatóság

Felelős vezető: Pásztor Zoltán igazgató

ZRÍNYI KIADÓ

A HONI LÉGVÉDELEM VEZETŐ SZERVEI ÉS TEVÉKENYSÉGE AZ ORSZÁGOS LÉGVÉDELMI PARANCSNOKSÁG 1949. JÚNIUS 15-I MEGALAKULÁSÁTÓL NAPJAINKIG¹

1945. május 9-én véget ért a II. világháború. Az ország romokban hevert, a Magyar Királyi Honvédség (benne a légi-erő) szervezete megszűnt, technikai eszközei megsemmisültek. A személyi állomány jelentős része meghalt, megsebesült vagy amerikai, illetve orosz fogságba került. Az országot megszállta a szovjet Vörös Hadsereg. A háborúban győztes szövetséges országok között kialakuló ellentétek miatt két élesen szemben álló tábor jött létre, és megkezdődött a hidegháború.

A háborút lezáró párizsi békeszerződés aláírása és becikelyezése után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság befolyás gyakorló szerepe megszűnt. Magyarország – elvben – visszanyerte szuverenitását, de gyakorlatban az egyre erősödő szovjet befolyás alá került. A békeszerződés Magyarországnak 70 000 fős hadsereg szervezését tette lehetővé. Az akkori katonai vezetés úgy vélte, hogy ez reálisan tíz év alatt érhető el. 1947 tavaszán megkezdődött az új hadsereg fejlesztési terveinek kidolgozása és a katonai alakulatok felállítása. A Honvédelmi Minisztérium 1948. április 10-i hatállyal elrendelte az 1947 végén felállított első önálló repülőszázad bázisán az 1. Honvéd Repülőképző Osztály felállítását Mátyásföldön. 1948. október 15-én 1. Honvéd Légvédelmi Tüzérosztály megnevezéssel megalakult a légvédelmi tüzérek első bázisalakulata, melyet a honi és csapatlégvédelem bölcsőjének tekintünk. 1948-ban döntöttek a katonai szakemberképzés beindításáról is, és Szolnokon megkezdte működését a Honvéd Kilián György Repülő Hajózó Iskola,

*Az Országos Légvédelmi Parancsnokság
Budapest XI. kerület, Schweidel utca 2–4. szám alatti épülete*

Budaörsön pedig a Honvéd Vasvári Pál Repülőgép-szerelő Iskola, majd a Kossuth Akadémia.

A kormány döntése alapján 1949. június 15-én – a Klapka-hadrend kiegészítéseként – a vezérkar szervezetében Budapesten, a IX. kerületben (Mester utca 46.) létrehozták az Országos Légvédelmi Parancsnokságot (OLP). Első parancsnoka Bata István ezredes, törzsparancsnoka Györgypál László alezredes lett. Tüzérparancsnoki beosztásba Udvardi Trajtler Tibor alezredest nevezték ki. Ezzel létrejött az a ve-

¹ Veres Mihály *Légvédelmi tüzérek és rakétások* (Veszprém, 2002) című kötete alapján összeállította: Tóth Sándor ny. ezredes.

zető szerv, amely az ország légvédelmének megszervezésére, a honi légvédelmi erők létrehozására és irányítására volt hivatott. Az OLP törzsének feltöltése fokozatosan történt, miközben szervezete többször módosult, bővült. A parancsnokság az elhelyezésére szolgáló körépület elkészülte után, 1951 végén a Schweidel utca 2–4. szám alá költözött.

A megalakulást követően kidolgozták a fejlesztés-szervezés tervét és a légvédelmi tűztervet, a hadművelleti osztályon pedig a kijelölt objektumok védelmi tervét, a csapatok riadóterveit. Felmérték az ország fontosabb ipari, közigazgatási és közlekedési központjait. Ennek során a legfontosabb feladatként határozták meg Budapest megbízható légvédelmi oltalmazását. Szabályozták a repülés rendjét: kijelölték a tiltott légtérket, a határ mentén mintegy 25 km-es tiltott sávot jelöltek ki. Megbeszéléseket kezdtek a szomszédos országokkal, hogy egyeztessék a repülésre vonatkozó elgondolásokat és biztonsági rendszabályokat.

Az OLP megalakulásakor alárendeltségébe került az Országos Légvédelmi Központ, és fokozatosan kiépültek annak szervezeti egységei is. Feladatuk volt Magyarország légtérének figyelése és a légvédelmi tűzércsapatok tájékoztatása a légi célokról. A vizuális és akusztikus felderítéssel gyűjtött légvédelmi jelentések többszörös értékelés után jutottak az ország egész területéről a Kis-Gellért-hegy gyomrában lévő Központi Harcálláspontra, onnan pedig – 1952-től – külön értesítési rendszeren a légvédelmi tűzér- és repülő-magasbégységek, egységek harcálláspontjaira. Meghatározták a két fegyvernem – vadászipülők és légvédelmi tűzerek – együttműködésének alapvető rendszabályait. Együttműködési tervben rögzítették a vadászipülők részére a légvédelmi rendszerben történő repülés rendszabályait.

1949. augusztus 1-én megszűnt a Légvédelmi Szemlélőség, helyette létrehozták a Honvéd Tűzérparancsnokságot, amely – az OLP-val együtt – a honvédelmi miniszter alárendeltségébe került. Ettől az időtől a honi légvédelmi tűzérség honi al-

kalmazását az OLP irányította. A bizalmatlanság és az ellenségeskedés légkörében Jugoszlávia irányából megszorodtak a határsértések. A honvédelmi miniszter az 1950 tavaszán kiadott intézkedésében a nem sokkal korábban létrejött első kivevülő légvédelmi tűzeralakulatokat rendelte tűzelőállásba a déli határ mentén. Ők alkották a Déli Légvédelmi Tűzcsoportot. Irányításukat az OLP hatáskörébe utalták.

A légvédelem vezetésében 1950 elején jelentős változást hozott a kettős vezetés megszüntetése. A honi légvédelem alakulatainak vezetését teljes egészében az OLP vette át, a kivevülő légvédelmi tűzérség irányítására a Honvédelmi Minisztériumban a tűzérparancsnok alárendeltségében légvédelmi tűzérosztály alakult.

A tömeghadsereg kiépítése révén a Magyar Néphadsereg 1952 végére elérte legnagyobb szervezetét, létszámát és fegyverzetét. A szárazföldi csapatok 4 hadtestébe 12 hadosztály – állományukba a kivevülő légvédelmi tűzérség 7 ezrede, 13 osztálya, valamint 34 alegysége – tartozott.

A honi légvédelmi tűzércsapatokat alkotó 10 ezred és 13 osztály az OLP, illetve a 4 hadosztály-parancsnokság állományában tevékenykedett, objektum szerinti csoportosításban oltalmazta az ország 23 legfontosabb ipari, közigazgatási és közlekedési csomópontját, a csapatok többsége már 1953 tavaszától készenléti szolgálatot látott el a meghatározott ütegállásokban. A repülőalakulatokat 4 hadosztály és 2 ezred alkotta.

A negatív jelenségek ellenére 1953 elejére lényegében befejeződött a légvédelmi tűzércsapatok kiépítése. Dinamikusan fejlődött a légvédelem másik két fegyverneme, a légierő és a Légi Figyelő és Jelzőrendszer is, ahol a szervezeti változásokat új technikai eszközök rendszerbe állítása követte. 1951-ben a légierő kötelékében megjelentek a MiG–15 típusú sugárhajtóműves repülőgépek, a Légi Figyelő- és Jelzőrendszer tevékenysége kiterjedt az ország egész területére, és 1952-től elkezdődött a rádiótechnikai alegységek felállítása.

1955. március 28-án és az április 30-ról május 1-re virradó éjszaka súlyos légi határsértések történtek, anélkül, hogy a légierő vagy a légvédelmi tüzer készségi erők alkalmazására került volna sor. Az esetek hatására a honvédelmi miniszter 007/1955. számú parancsában elrendelte az Országos Légvédelmi Parancsnokság és a Légierő Parancsnokság összevonását, létrehozva az Országos Légvédelmi és Légierő Parancsnokságot (OLLEP), melynek állománytáblája 1955. május 15-ével lépett hatályba.

Az új szervezet parancsnokának Hazai Jenő vezérőrnagyot nevezték ki. Az új rendszerre való áttérést 1955. július 1-jével meg kellett kezdeni és 1955. november 1-ig be kellett fejezni. Az átszervezések következtében jelentős változások következtek be a honi légvédelmi tüzer csapatok szervezetében és diszlokációjában. Összességében 1955 novemberére a Magyar Népköztársaság területén – a rendszeresített 37 és 85 milliméteres lövegekre épülő – 7 új légvédelmi tűrendszert jött létre.

A honi légvédelmi haderőnem másik két fegyvernemének fejlesztése is feszített ütemben folyt. 1949 és 1953 között a két repülőhadosztályba 6 ezredet szerveztek. A MiG–15-ösök után 1955-től kezdve megjelentek a fedélzeti lokátorokkal felszerelt MiG–17 típusú vadászpilótárepülőgépek is. A 209 figyelő és jelzőőrs már nem volt képes feladatainak ellátására, ezért a légtér ellenőrzését P–1 és P–3, majd DUNA, P–8 és P–20 típusú lokátorokkal felszerelt, két ezredbe szervezett rádiótechnikai rendszer biztosította.

Az 1956. évi szervezési intézkedés szerint a légvédelmi tüzer csapatok kisebb létszámú csökkentése mellett az OLLEP ismételt az Országos Légvédelmi Parancsnokság megnevezést kapta.

Az 1956. október 23-i eseményeket követően a szovjet hadsereg november 4-én megszállta az országot, a hajnali és a délelőtti órákban a légvédelmitüzerlaktanyákat és -objektumokat, valamint a repülőtereket is az ellenőrzése alá von-

ta, a fegyvereket tüzelésre alkalmatlanná tette, az állományt lefegyverezte és hazaküldte.

A Magyar Néphadsereget érintő szervezési intézkedést a honvédelmi miniszter első helyettese 1957 februárjában 0025/1957. számon adta ki, mely jelentős mértékben érintette a légvédelem fegyvernemeit. Ennek során megszűnt az OLP, és a vezérkar szervezetében létrejött a Légvédelmi Csoportfőnökség.

1957. december elején a Honvédelmi Minisztérium szervezetében ismét megalakult az Országos Légvédelmi Parancsnokság. Parancsnokának Borbás Máté vezérőrnagyot, törzsfőnökének Galgóczi Károly ezredest nevezték ki. Ezzel ismételtén egységes vezetés alá kerültek az újjászervezett honi légvédelmi erők. Átszervezésükkel egy időben folyt a csapatlégvédelmi erők fejlesztése. Egy 1959. őszi szervezési intézkedés elrendelte az MN Csapatlégvédelmi Főnökség létrehozását, ezzel a csapatlégvédelem a szárazföldi haderőnem fegyvernemévé vált. A főnökség vezetésével Szalai Sándor őrnagyot bízták meg, majd 1960-ban Wolf András ezredest nevezték ki.

Az 50-es évek végére, a 60-as évek elejére egy minőségileg teljesen új légierő jött létre, mint Nyugaton vagy a Szovjetunióban. A repülőgépek sebessége az 1000 km/h-t, csússmagasságuk a 13–16 km-is elérte. A koreai háború tapasztalatai is azt bizonyították, hogy az ország légtér-szuverenitásának, objektumai megbízható oltalmazásának biztosításához a csöves légvédelmi tüzérsg már nem képvisel elegendő erőt. A vezérkarnál és az OLP-nél már 1958-ban megkezdődött a honi légvédelmi csapatok légvédelmi rakétatechnikai eszközökre történő átfegyverzésének előkészítése.

1959. október 25-i hatállyal Börgöndön létrehozták a Légvédelmi Kiképző Központot. Parancsnoka Paál György őrnagy, törzsfőnöke Gelencsér György százados lett. 1959 október 25-én megalakult a Magyar Néphadsereg első légvédelmi rakétaezrede, az MN 11. Honi Légvédelmi Tüzér-

rezred – parancsnoka Lantódi József alezredes volt –, 1960. november 1-én pedig a 104. Honi Légvédelmi Rakétaezred, Sárközi Sándor alezredes parancsnokságával.

1960. november 15-ével az OLP kivált a Honvédelmi Minisztérium szervezetéből, és önálló hadrendi elemként – kibővült szervezettel és létszámmal – működött tovább.

A 11. honi légvédelmi tüzérezred 1961 áprilisában végrehajtott sikeres éleslövését követően az OLP parancsnoka elrendelte, hogy az ezred 1961. június 1-től folyamatos hadműveleti ügyeleti szolgálatot lásson el 1 légvédelmi rakétaszálllyal és 3 darab légvédelmi rakétával.

1961. július 31-től az OLP szervezete megváltozott. Új parancsnoka Szilágyi László vezérőrnagy lett. Ekkorra az OLP az alárendelt 12 alakulat napi vezetését már nem tudta megvalósítani. Az újabb feladatok – a vezetés feltételeinek javítása, a hadművelleti együttműködés megszervezése és biztosítása – igényelték a hadművelleti és a harcászati vezetés szétválasztását. 1961. augusztus 1-jével Veszprémben megalakult az MN első összefegyvernemi magasabbegysége, az 1. Honi Légvédelmi Hadosztály, parancsnokának Menyhárt András vezérőrnagyot nevezték ki (későbbi parancsnokok: 1970–1973: Jávör József ezredes, 1973–1979: Tétényi Emil vezérőrnagy, 1979–1983: Mészáros Imre ezredes). A honvédelmi miniszter 001/1962. számú parancsa alapján az OLP és alárendelt csapatai 1962. január 10-én 20.00-tól átvették az ország légtérének oltalmazását. 1961. szeptember 15-én Miskolcon megalakult az MN 105. Honi Légvédelmi Tüzérezred, 1962. október 1-jével pedig létrejött a 2. Honi Légvédelmi Hadosztály, melynek parancsnoka Stock János ezredes lett (későbbi parancsnokok: 1970–1974: Galovicz János ezredes, 1974–1977: Komáromi István ezredes, 1977–1984: Nagy László ezredes).

1972-ben a honvédelmi miniszter – a légvédelem legfelső vezető szintjein történt személyi változásokat követően – a honi és a csapatlégvédelem egységes szakmai vezetése érde-

kében elrendelte a Légvédelmi és Repülő Felügyelőség felállítását, valamint a honi légvédelmi csapatok vezető szervének, az Országos Légvédelmi Parancsnokságnak MN 1. Honi Légvédelmi Hadsereggé történő átszervezését. Önálló hadrendi elemként felállították a Csapatrepülő Parancsnokságot és létrehozták a Légvédelmi és Repülő Hadműveleti Ügyeleti Szolgálatot.

Légvédelmi és repülőfelügyelőnek Menyhárt András vezérőrnagyot, helyettesének Komáromi István vezérőrnagyot és Tétényi Emil vezérőrnagyot, az MN légvédelmirakéta- és tüzérfőnökének Paróczy Ottó vezérőrnagyot, repülőfőnökének Schmidt István vezérőrnagyot, rádiótechnikai főnökének pedig Újfalusi Gyula vezérőrnagyot nevezték ki.

Az MN 1. Honi Légvédelmi Hadsereg parancsnoka Stock János vezérőrnagy, törzsfőnöke Dózsa Ferenc vezérőrnagy, légvédelmirakéta- és tüzérfőnöke Paál György ezredes, repülőfőnöke Urbán János ezredes, rádiótechnikai főnöke pedig Oszlács Mihály ezredes volt.

1984-ben jelentős szervezeti változások történtek a honi légvédelem tervezett fejlesztésével összhangban, automatizálásának a hadművelleti vezetés szintjére történő kibővítése, az egységes légvédelmi rendszeren belül az együttműködés hatékonyságának növelése érdekében. 1984. január 1-jével megszűnt az MN Légvédelmi és Repülő Szemlélőség, valamint az MN 1. Honi Légvédelmi Hadsereg parancsnok-

Stock János altábornagy

sága, ez utóbbi bázisán pedig létrehozták az MN Légvédelmi és Repülő Parancsnokságot. Az országos hatáskörű szervezet parancsnokává Stock János altábornagyot nevezték ki. A parancsnokság szervezeti elemét képezte az MN Légvédelmi Rakéta és Tüzérfőnökség, az MN Repülő Főnökség, valamint az MN Rádiótechnikai Főnökség. Alárendeltségébe került az MN Csapatrepülő Parancsnokság is.

A miniszteri parancs 1984. január 1-jével megszüntette az 1. és a 2. honi légvédelmi hadosztály-parancsnokságokat, továbbá elrendelte az MN 1. Honi Légvédelmi Hadtest megalakítását és az 54. Rádiótechnikai Ezred dandár-rá fejlesztését. A hadtest parancsnokává Komáromi István vezérőrnagyot nevezték ki. Első helyettese Balogh Béla ezredes, törzsfőnöke Kondor Lajos

Komáromi István vezérőrnagy

ezredes, repülőfőnöke Bakó Ferenc ezredes, légvédelmirakétatüzér-főnöke Gyarmati László ezredes, rádiótechnikai főnöke pedig Fodor Bálint ezredes lett. A megalakult hadtestparancsnokság április 10-től átvette az egész ország légtere védelmezésének feladatait. Nagytarcsán létrehozták a légvédelem új Központi Harcálláspontját, amely az ALMAZ–2 automatizált vezetési rendszer révén képes volt automatizált vezetési rendszerrel rendelkező légvédelmi magasabbegységek vezetésére és a szomszédos légvédelmi rendszerekkel az együttműködés megvalósítására.

A légvédelem irányításában 1988. december 1-től jelentős változás történt: megszűnt az MN Légvédelmi és Repülő Parancsnokság, fegyvernemi főnökségeiből létrehozták az MN

Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökséget. Főcsoportfőnöknek és egyben honvédelmi miniszterhelyettesnek Stock János altábornagyot nevezték ki.

1991. június 19-én befejeződött Magyarország területéről a szovjet csapatok kivonása, 1991. július 1-én megszűnt a Varsói Szerződés, a Magyar Köztársaság önálló, független országgá vált, ennek megfelelően békéjét és biztonságát a Magyar Honvédségnek önállóan kellett biztosítani. Megkezdődött az új honvédelmi elveknek megfelelő katonai doktrína, valamint az ország gazdasági lehetőségeinek és teherbíró képességeinek jobban megfelelő hadseregstruktúra kialakítása, amely a legtöbb esetben – nem eléggé átgondoltan – szervezetek megszüntetésével, átalakításával, objektumok felszámolásával, katonai stratégiai elvek és hagyományok feladásával járt. Ezek a szervezési intézkedések drasztikusan érintették a Magyar Honvédség légvédelmi és repülőerőit is.

A légvédelem legfelső szintű vezető szerve 1992 februárjától az MH Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökség lett mint MH Légvédelmi és Repülő Főszemlélőség, majd 1995 áprilisától Repülő és Légvédelmi Főcsoportfőnökségként működött. Irányító feladatait – egyre növekvő felelősséggel – a Veszprémben települt, többszöri változáson átmenő szervezet vette át.

1991. december 31-ével az 1. Honi Légvédelmi Hadtest parancsnokságának jogutódjaként létrejött az MH Légvédelmi Parancsnokság. Parancsnokának Csurgay Miklós vezérőrnagyot nevezték ki. A haderőreform újabb átszervezési feladatai során, 1995 decemberében megszűnt a Légvédelmi Parancsnokság, és Kositzky Attila vezérőrnagy vezetésével megalakult a 2. Honi Légvédelmi Hadtest Parancsnokság.

1997. szeptember 1-én a haderőreform részeként átalakult a Magyar Honvédség vezetési rendszere, megalakult az új Honvéd Vezérkar, a Szárazföldi Vezérkar, a 2. Légvédelmi Hadtest bázisán pedig a Légierő Vezérkar és a Logisztikai Főigazgatóság. A 40 év után ismét önálló haderőnemi veze-

Koszorúzási ünnepség az Országos Légvédelmi Parancsnokság egykori épületénél

tő szervvé vált Légierő Vezérkar struktúrája már megfelelt a NATO-országok légierjét irányító vezérkarok felépítésének, főnöke Kositzky Attila vezérőrnagy lett.

2001 őszén a HM és a HVK integrációjával párhuzamosan a Légierő Vezérkar Légierő Parancsnoksággá alakult át. Parancsnoka Balogh Imre vezérőrnagy, helyettese Varga János dandártábornok, törzsfőnöke pedig Tömböl László ezredes lett.

2007. január 1-jei hatállyal az akkori honvédelmi miniszter a 136/2006 (HK23) HM-határozatával megszüntette a Magyar Honvédség Légierő Parancsnokságot, feladatait a Szé-

kesfehérváron települt Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság vette át.

2019. január 1-jei hatállyal megalakult a Magyar Honvédség Parancsnoksága, amin belül a légierő haderőnem irányítását a Légierő Szemlélőség végezte Kilián Nándor dandártábornok vezetésével.

2022. november 1-jén a 32/2022. (VIII. 11.) HM-utasítással Magyarország honvédelmi minisztere a Magyar Honvédség harcképessége, reagálóképessége, vezetési rendjének egyszerűsítése, valamint a bürokrácia csökkentése érdekében a légierő vezetésére Veszprém székhellyel ismételten létrehozta

a Légierő Parancsnokságot. A haderő fejlesztésének eredményeként létrejött stratégiai, közép- és végrehajtó szintű rendszer biztosítja a békevezetést, ezzel a különleges jogrendi időszak speciális feladataira történő hatékony felkészülést és a műveleti feladatok hatékony végrehajtását. Az egykori Országos Légvédelmi Parancsnokság Budapest XI. kerület, Schwe-

idel utcai épületének falán a Budapesti Nyugállományúak Klubjának Repülő és Légvédelmi Tagozata, valamint a Tiszta Égbolt Bajtársi Egyesület 2014-ben emléktáblát állított az épületben egykor működött légvédelmi és repülő vezető szervezetek és állományuk emlékére. A két szervezet tagjai minden év június 15-én koszorúkat helyeznek el az emléktáblánál.

A Budapest IX. kerület, Mester utca 46. és a XI. kerület, Schweidel utca 2–4. épületben egykor működött légvédelmi vezető szervezetek és parancsnokaik:

Országos Légvédelmi Parancsnokság

1949. június 15-től

Parancsnokai:

Bata István ezredes (1949–1950)

Nagy István ezredes (1950–1951)

Kána Lőrincz vezérőrnagy (1951–1955)

Országos Légvédelmi és Légierő Parancsnokság

1955. május 15-től

Parancsnokai:

Hazai Jenő vezérőrnagy (1955)

Madarász Ferenc vezérőrnagy (1956)

Országos Légvédelmi Parancsnokság

1957. december 7-től

Parancsnokai:

Borbás Máté vezérőrnagy (1958–1961)

Szilágyi László vezérőrnagy (1961–1969)

Stock János vezérőrnagy (1970–1973)

1. Honi Légvédelmi Hadsereg Parancsnokság

1973. január 1. – 1984

Parancsnoka:

Stock János vezérőrnagy (1978–1984)

Légvédelmi és Repülő Parancsnokság

1984–1989

Parancsnoka:

Stock János altábornagy

Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökség

1989–1990

Főcsoportfőnöke:

Stock János altábornagy

Légvédelmi és Repülő Főszemléltőség

1991–1994

Főszemléltője:

Balogh Béla vezérőrnagy

Repülő és Légvédelmi Főcsoportfőnökség

1994–1997

Főcsoportfőnökei:

Szegedi Tibor mérnök vezérőrnagy (1994–1995)

Bakó István vezérőrnagy (1995–1996)

Sági János dandártábornok (1996–1997)

Kositzky Attila vezérőrnagy (1997)

A MAGYAR NÉPHADSEREG LÉGTÉRFIGYELŐ ÉS JELZŐRENDSZERÉNEK LÉTREHOZÁSA; A MAGYAR NÉPHADSEREG, ILLETVE A MAGYAR HONVÉDSÉG RÁDIÓTECHNIKAI CSAPATAINAK LÉTREJÖTTE, SZERVEZETI ÉS TECHNIKAI FEJLESZTÉSÉNEK FŐBB ÁLLOMÁSAI A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

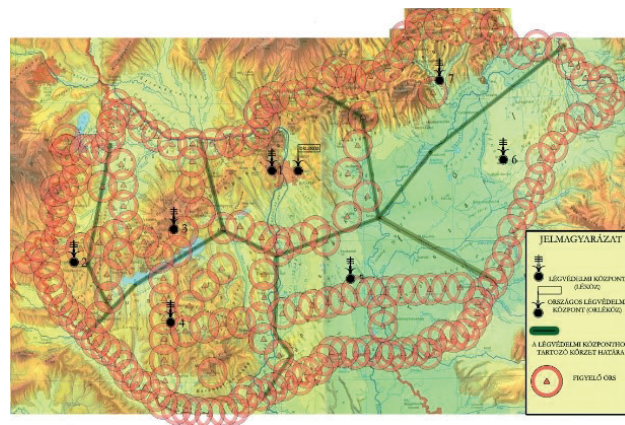
1949. június 15-én megalakult az Országos Légvédelmi Parancsnokság Budapesten. Ennek a vezető szervezetéhez tartozott a Légvédelmi Jelző és Rádióbemérő Osztály, más néven az OLP 3. osztály. Alárendeltségébe tartoztak a figyelő- és jelzőszolgálat alegységei és szervezeti is. Októberben megalakult a 2. Honvéd Légvédelmi Központ Zalaegerszegen (alárendeltségében 33 figyelő- és jelzőőrssel) és az 5. Honvéd Légvédelmi Központ Kiskunfélegyházán (alárendeltségében 32 figyelő- és jelzőőrssel).

1950-ben a Légi Figyelő- és Jelzőrendszer alárendeltjeiből megalakították a Légi Figyelő és Jelző Ezredet. Ennek parancsnoksága átvette az ORLÉKÖZ-től a parancsnoki vezetéssel kapcsolatos feladatokat.

1951-ben kialakult a hagyományos figyelés és jelzés teljes szervezete, az 1. Honvéd Légvédelmi Központ (Budapest) és alárendeltjeinek hadrendbe állításával. Az 1. LÉKÖZ 1951. január 6-án kezdte meg a harci munkáját, a felderítési adatokat az ORLÉKÖZ-nek továbbította.

Még ugyanebben az évben a Légi Figyelő és Jelző Ezred harcálláspontját Főőrsre, a légvédelmi központokat Légi Figyelő és Jelző Századra keresztelték át. A kialakult figyelő- és jelzőrendszert elsősorban Budapestre, valamint természete-

sen az országhatárokra súlyozták. A figyelő- és jelzőszolgálat 1951 végére kiépült, de hatékonysága vitatható, a keleti országrész lefedettsége igen gyenge volt. Ennek kiküszöbölésére 1952. január 25-én, Lillafüreden megalakították a 99. Légi Figyelő és Jelző Zászlóaljat, melynek alárendeltségébe tartoztak a 6. és a 7. századok Debrecen, illetve Lillafüred helyőrségeiben. Mindkét légi figyelő- és jelzőszázad alárendeltségébe 17-17 légi figyelő- és jelzőőr tartozott, amelyek alapvetően az északi és keleti országhatár mentén települtek.

A vizuális figyelést sürgősen rádiólokátorokkal kellett felváltani. Megkezdődött az a dinamikus folyamat, amelynek során hazánkban is kialakultak a rádiótechnikai csapatok.

A rádiólokátor-technika rendszerbe állítása igen szigorú titoktartási kötelezettség mellett történt.

1952 első felében három rádiótechnikai század és három rádiótechnikai szakasz alakult meg, melyek a Légi Figyelő és Jelző Ezred alárendeltségébe kerültek. A telepített eszközök képesek voltak a légi célok felderítésére 200 kilométeres ferdetávolság- és 11 kilométeres magasságtartományban. Aktivizálásukra 1952. április 15-én került sor.

1952. november 1-jétől a Légi Figyelő és Jelző Ezred megnevezése 1. Honi Légi Figyelő és Jelző Ezredre, a 99. Légi Figyelő és Jelző Zászlóaljé 99. Önálló Honi Légi Figyelő és Jelző Zászlóaljra változott. A vizuális és a rádiótechnikai alrendszerrel együtt a Légi Figyelő- és Jelzőrendszer ekkor érte el történetének legnagyobb szervezetét.

A rádiólokátor-állomások egyre meghatározóbb szerepet töltek be a légi célok felderítésében és a biztosítási feladatok megoldásában. Ennek megfelelően a vizuális felderítésen alapuló jelzőrendszer jelentősége egyre csökkent, majd megkezdtek a teljes rendszer visszafejlesztését.

1955. május 15-ei hatállyal felszámolták az OLP-t, s helyét az Országos Légvédelmi és Légierő Parancsnokság (OLLEP) foglalta el. Egyben megszűnt a Honi Figyelő és Jelző Szolgálat, állományát összevonták két figyelő- és jelzőezredbe, melyek harcálláspontja a vadászpilóta-hadosztályokéval közösen települt, Kecskemét és Taszár helyőrségekben.

A 45. Önálló Rádiótechnikai Jelző Ezred (MN 6978) ezredőrse és a törzse Taszáron, az 54. Önálló Rádiótechnikai Jelző Ezred (MN 9236) törzse és ezredőrse Kecskeméten települt.

A rádiótechnikai ezredek létrehozása az önálló fegyvernemmé válás egyik legfontosabb lépése volt.

1956 novemberében a rádiótechnikai csapatok szervezete is felbomlott és – elsősorban a sorállomány nagy része –

szétszéledt. A technikai eszközökben, az anyagi készletekben keletkezett károk miatt a két ezredet 1957 februárjában és márciusában felszámolták.

1957 áprilisában megkezdődött a honi légvédelem újjászervezése. Első lépésként az OLLEP helyett felállították a Magyar Néphadsereg Vezérkar Légvédelmi Csoportfőnökségét. Ennek alárendeltségébe tartozott a Rádiótechnikai Osztály, melynek fő hadrendi elemei a Főőrs, valamint a 45. Önálló Rádiótechnikai és Jelző Zászlóalj (MN 6978) voltak. A zászlóalj elhelyezése a Vasvári Pál laktanyában történt.

1957. december 7-ével ismételten megalakult az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP). Alárendeltségébe a repülő-, a légvédelmi tüzer-, valamint a rádiótechnikai csapatok tartoztak.

A 45. Önálló Rádiótechnikai és Jelző Zászlóalj 1957. október 15-től ezreddé alakult, 45. Önálló rádiótechnikai és jelző ezred (MN 6978) néven; majd az ezred személyi és technikai állományának egy részéből 1960. november 1-jén megalakították az 54. Önálló rádiótechnikai ezredet (MN 8354), melynek a törzse Taszáron települt.

Az 54. Önálló rádiótechnikai ezred rendszerbe állításával a 45. Önálló rádiótechnikai ezred feladata lényegesen megváltozott. Utóbbi feladata volt – 7 alárendelt századával – a felelősségi körzetében biztosítani a Magyar Népköztársaság légterének rádiólokációs ellenőrzését, valamint biztosítani a vadászpilóta- és a légvédelmi tüzer csapatok harctevékenységéhez a rádiólokációs információkat, együttműködve az 54. Önálló rádiótechnikai ezreddel. A légi célok átadás-átvételi sávja a Dunaföldvár–Apatin vonaltól számítva 20 km széles volt.

Az 54. Önálló rádiótechnikai ezred felállításakor az országos légvédelmi parancsnok közvetlen alárendeltségébe került (szakmai irányítását az OLP Rádiótechnikai Osztály végezte). Az ezredtörzs együtt települt a 31. vadászpilóta-ezreddel. Megalakításakor az ezred feladata volt a Ma-

gyarországon állomásozó szovjet rádiótechnikai csapatokkal, valamint a 45. Önálló rádiótechnikai ezreddel együttműködve a légi célok felderítése, folyamatos követése, a felderítési adatoknak a Főőrsre való továbbítása, valamint a rádiólokációs adatok biztosítása a 47. és 31. vadászpilóta-ezredek harctevékenységeinek vezetéséhez és a vadászirányításokhoz.

Az 1961-ben megalakult 1. Honi légvédelmi hadosztály átvette a Dunántúl légvédelmét. A magasabbegység fő feladata Budapest és Dunaújváros légvédelmi rakétaoltalmazása volt. Folytatódott a rádiótechnikai csapatok további fejlesztése is.

Az 54. Önálló rádiótechnikai ezred szervezetében 1961. szeptember 15-én megalakították a 4 Rádiótechnikai századot. A két rádiótechnikai ezrednél az ezredőrs a vadászpilóta-ezredek harcálláspontjával közös elhelyezésbe települt.

Az 54. Önálló rádiótechnikai ezred törzsét, valamint az ezredőrsöt 1961. szeptemberében áttelepítették Veszprémbe, és 1961. november 1-jével az 1. Honi légvédelmi hadosztály alárendeltségébe utalták, a hadrendi elnevezése 54. Rádiótechnikai ezredre változott, MN-száma (8354) változatlan maradt.

Az 54. Honi rádiótechnikai ezred az 1. Honi légvédelmi hadosztály parancsnokának, míg a 45. Önálló rádiótechnikai ezred közvetlenül az OLP parancsnokának volt alárendelve.

1962. október 1-jével megalakult a 2. Honi légvédelmi hadosztály-parancsnokság Miskolc helyőrségben. Alárendeltségébe került a 45. Önálló rádiótechnikai ezred (Budaörs), melynek új megnevezése a 45. Rádiótechnikai ezred lett. MN-száma változatlanul a 6978 maradt. A 45. Rádiótechnikai ezred törzse és ezredőrs 1962. július 15. és október 1. között áttelepült Miskolc helyőrségbe.

1962. január 10-én 20 órától az OLP és alárendelt csapatai átvették a Magyar Népköztársaság légterének oltalmazását, ami a honi rádiótechnikai csapatok részére nagyon jelentős,

felelősségteljes és állandó harci szolgálattal járó feladatot jelentett.

1963. június 30-ával a 45. Rádiótechnikai ezrednél a kecskeméti kisegítő harcálláspontot átszervezték kisegítő ezredőrssé (1. KEÖ), ami 1963. július 1-jén vette át az alárendeltségébe került öt hadművelési rádiótechnikai század közvetlen irányítását (Kecskemét, Jánoshalma, Szeged, Békéscsaba, Baja). Feladata volt a felderített légi célok és a saját repülőgépekről szóló jelentések feldolgozása, illetve a kiértékelt légihelyzet-adatok továbbítása az ezredőrsre, az együtt települt honi vadászpilóta-ezred harcálláspontjára, valamint a nagy-tarcsai honi légvédelmi tüzérezred harcálláspontjára.

Az 1967–1968-as években rendszerbe álltak a VOZDUH rendszer komplexumai.

1978-tól kezdődött a honi rádiótechnikai kisegítő ezredőrsök zászlóaljjá történő átszervezése.

1978. október 1-jei hatállyal megalakult az 54. Honi rádiótechnikai ezred alárendeltségében a 3. Honi rádiótechnikai zászlóalj. A zászlóalj harci szolgálatba állítása 1981. július 15-ével történt, alárendeltségében volt a helyi század, az 54/8. (Velence), az 54/11. (Dunaszentmiklós), az 54/12. (Boldog) századok – utóbbi korábban a 45/9. Honi rádiótechnikai század volt.

1981-ben a 45/1. Honi rádiótechnikai kisegítő ezredőrs bázisán megalakult az 5. Honi rádiótechnikai zászlóalj. Alárendeltségébe kerültek a 45/1. (Városföld), a 45/3. (Szeged), a 45/4. (Békéscsaba), a 45/8. (Baja), valamint a 45/9. (Eger) honi rádiótechnikai századok.

1981-ben megkezdődött az AVER (VEKTOR–2VE) rendszerbe állítása, melynek rádiótechnikai része a PORI volt.

A két honi rádiótechnikai ezred egy szervezetbe történő összevonásával 1984. április 5-ével megalakult az 54. Honi rádiótechnikai dandár, alárendeltségében öt honi rádiótechnikai zászlóaljjal. Az új rádiótechnikai harcászati magasab-

RAT-31DL típusú háromdimenziós radar Békéscsaba-Fürjesen

begység parancsnoksága és törzse, valamint harcálláspontja is Veszprém helyőrségbe települt, a korábbi honi rádiótechnikai ezred bázisaiba. Az ország légtérének rádiólokációs ellenőrzéséért a honi rádiótechnikai dandár lett a felelős.

Harcrendbe állásakor a szervezeti struktúra a következőképpen alakult: A dandár alárendeltségébe 5 honi rádiótechnikai zászlóalj (Pápa, Taszár, Budapest, Kecskemét, Miskolc) és 20 honi rádiótechnikai század tartozott (Molnasszecsöd, Fertőszentmiklós, Pápa-Öreghegy, Bezenye; Juta, Homokszentgyörgy, Sárbogárd, Sormás, Egerág; Érd-Sóskút, Velen-

ce, Tata-Dunaszentmiklós, Boldog; Városföld, Baja, Újszentiván, Békéscsaba; Mezőcsát, Szolnok, Debrecen). Személyi állománya 4971 fő volt, főbb technikai eszközei: 123 db rádiólokátor-állomás, 41 készlet automatizált adattovábbító berendezés, 645 db gépjármű és 563 db aggregátor.

A rendszerváltást követően a főbb technikai fejlesztések a következők voltak: a polgári radaradat-ábrázoló rendszer (Glória) rendszeresítése 1993-ban, 1994-ben kiépültek az idegen-barát felismerő (IFF) rendszer földi elemei, 4 db AN/TPX-54 szekunder radar, majd 1999-ben szolgálatba állt a számítógép-alapú vezetési rendszer (ASOC). Ezt követően megszűnt a hagyományos – tervtáblás – harcimunkavégzés. Folytatódott a meglévő analóg rádiólokátorok korszerűsítése és a digitális vezetési központokba történő bekapcsolásuk. Rendszerbe állt a MASE vezetési rendszer.

1994-től megkezdődött a rádiótechnikai alegységek drasztikus leépítése, többségük felszámolása.

2000-ben a haderő-átalakítás következtében az ezredet összevonták a Nemzeti Légierő Vezetési Központtal és felvette az MH 64. Veszprém Vezetési és Radarezred nevet.

2011-ben megalakult az MH Légi Vezetési és Irányítási Központ (LVIK), amelynek alárendeltségébe kerültek az ezred harci munkát végző elemei. Az ezred fő feladata az LVIK technikai feltételeinek folyamatos biztosítása volt, megnevezése MH 54. Veszprém Radarezredre változott.

2014-re megtörtént a 3 db RAT-31DL típusú háromdimenziós radar telepítése Békéscsaba-Fürjesen, Bánkúton és Medinán, amelyek a hazai igények mellett egyidejűleg a NATO felderítőrendszerének gerincradar-mérőpontjai is lettek. A Magyar Honvédség parancsnoka döntésének megfelelően 2020. július 31-ével megszűnt az MH Légi Vezetési és Irányítási Központ, valamint az MH 54. Veszprém Radarezred. 2020. augusztus 1-jével képességeiket és állományukat egyesítve új alakulatként – Magyar Honvédség Légi Műveleti Vezetési és Irányítási Központ (LMVIK) néven,

dandárszintű katonai szervezetként – folytatják tevékenységüket. 2020. november 1-jétől az alakulat a Magyar Honvédség parancsnokának (HVKF), majd 2023. január 1. óta a Honvéd Vezérkar főnökének közvetlen alárendeltségében látja el feladatait. Ezzel kinyilvánítottan megszűnt a rádió-

technikai fegyvernem. Az MH LMVIK szervezetében tovább folytatódik a volt rádiótechnikai rendszer alapvető feladata szerinti munkavégzés, valamint a szükséges technikai korszerűsítés, mely a külföldi beszerzéseken kívül új lehetőségeket ad az újjászerveződő magyar hadiiparnak is.

Az MH 54. Veszprém Radarezred és jelző szervezetei kronológiai sorrendben

1949. június 15-től	Légi Figyelő és Jelző Rendszer (Budapest)
1950. november 1-től	Légi Figyelő és Jelző Ezred (Budapest)
1952. december 1-től	1. Honi Légvédelmi Figyelő és Jelző Ezred (Budapest)
1955. május 15-től	45. Önálló Rádiótechnikai Jelző Ezred (Taszár)
1955. május 15-től	54. Önálló Rádiótechnikai Jelző Ezred (Kecskemét)
1957. április 1-től	45. Önálló Rádiótechnikai és Jelző Zászlóalj (Budapest)
1957. október 15-től	45. Önálló rádiótechnikai és jelző ezred (Budapest)
1960. november 1-től	54. Önálló rádiótechnikai ezred (Taszár)
1961. szeptember 1-től	54. Honi rádiótechnikai ezred (Veszprém)
1961. szeptember 1-től	45. Honi rádiótechnikai ezred (Budapest, majd Miskolc)
1984. január 1-től	54. Honi rádiótechnikai dandár (Veszprém)
1991. január 1-től	54. Veszprém rádiótechnikai dandár (Veszprém)
1997. szeptember 1-től	64. Veszprém Légtérelenőrző Ezred (Veszprém)
1999. január 1-től	64. Veszprém Radarezred (Veszprém)
2000. október 1-től	64. Veszprém Vezetési és Radarezred (Veszprém)
2007. január 1-től	54. Veszprém Légtérelenőrző Ezred (Veszprém)
2011. február 1-től	54. Veszprém Radarezred (Veszprém)

A LÉGVÉDELMI RAKÉTA FEGYVERNEM TÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE

Ez a 65 évre visszanyúló történeti áttekintés röviden bemutatja a légvédelmi rakéta fegyvernem létrehozásának, fejlesztésének és átalakításának, illetve a fegyvernem fokozatos leépítésének főbb mozzanatait, kiemelt figyelmet szentelve a Magyar Néphadsereg első légvédelmi rakétaezrede és jogutódjai történetének.

A légvédelem intenzív és minőségi fejlesztése Magyarországon csak az 1950-es évek végétől indult el. Az egykori Szovjetunióban 1953-ban fejeződött be az SzA–75M DVINA légvédelmi rakétakomplexum fejlesztése, melyet a Varsói Szerződés tagállamaiban – így Magyarországon is – elsőként rendszeresítettek.

Először a szervezeti és személyi feltételeket teremttették meg. A légvédelmi rakétatechnika beszerzési és rendszeresítési folyamatát – csakúgy, mint a kiválasztott személyi állomány felkészítését és a kapcsolódó logisztikai és egyéb feladatokat – alapos előkészítés előzte meg és nagy titoktartás övezte. A települési helyek kiválasztását követően elkezdődött a különleges objektumok – és ahol kellett, laktanyák, lakótelepek – építése. A fegyverzetváltás a harci technikai eszközök átvételével és rendszerbe állításával, a rakéta-éleslövészetre való felkészüléssel, az éleslövészetekkel, végül a meghatározott légtérvédelmi feladatok átvételével zárult.

A Magyar Néphadsereg hadrendjében 1959-től fokozatosan alakították meg a légvédelmi rakétaegységeket és -egységeket (a megnevezésekben rejtési céllal 1990-ig még a légvédelmi tüzér kifejezést használták, és ezt követően vált csak használatossá a rakétás megnevezés).

A honi légvédelmi rakéta fegyvernem főbb korszakai

1959–1962

A honi légvédelmi rakétacsapatok létrehozása és rendszerbe állítása 1959-től kezdődően valósult meg. Az időszak fő célkitűzése és feladata a Budapest–Dunaújváros és a borsodi légvédelmirakéta-tűzrendszer létrehozása volt. A tűzalegységek alapvető fegyverzete a közepes hatótávolságú légvédelmi rakétakomplexum lett. A rendszeresített légvédelmi rakétakomplexumok a szovjet fejlesztésű SzA–75M DVINA típusból kerültek Magyarországra.

1959. október 25-én Börgöndön, a Légvédelmi Kiképző Központ bázisán alakult meg új szervezetével az MN 11. Honi Légvédelmi Tüzérezred (MN 11. HLÉTÜE). Ez az alakulat lett Magyarország és az MN első honi légvédelmi rakétaezrede.

Az MN 11. HLÉTÜE kezdeti állományába a börgöndi (11/2.), a vértessacsi (11/3.) és a sárbogárdi (11/4.) honi légvédelmi tüzérosztályok, a börgöndi (11/1.) h. létü. technikai osztály, valamint a budapesti 57 mm-es könnyű légvédelmi tüzérosztály tartozott. Ugyanebben az időben alakult meg a szabadszállási 104/2. honi légvédelmi tüzérosztály is, amely átmenetileg szintén az ezred alárendeltségébe került. 1960 novemberéig két újabb osztállyal, az únyi (11/5.) és a duna-

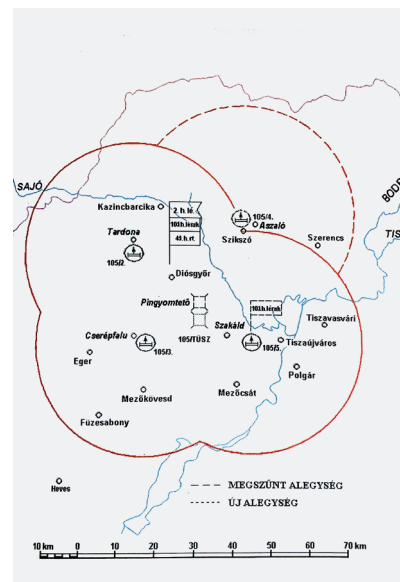
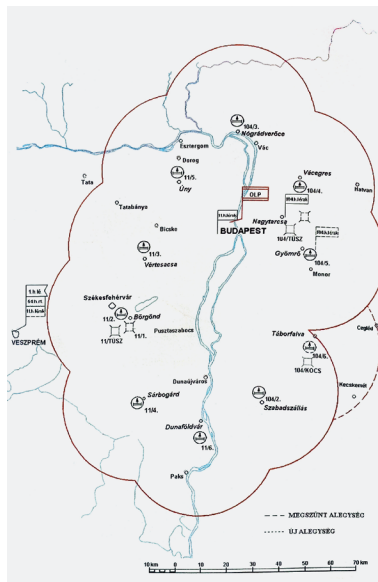
földvári (11/6.) honi légvédelmi tüzérsztyályok felállításával bővült tovább a szervezet.

1960. június 28-án szervezeti átalakítás keretében önállóvá vált az MN 11. HLÉ-TÜE, megszűnt a börgöndi Légvédelmi Kiképző Központhoz kapcsolódó alárendeltsége. Az ezredparancsnokság új helyőrsége Budapest lett.

1960. november 1-jén nagytarcsai parancsnoksággal megalakult az MN 104. Honi Légvédelmi Tüzérezred (MN 104. HLÉTÜE), szervezetében az isaszegi 104./1. honi légvédelmi technikai osztály, a szabadszállási 104./2., a nógrádverőcei 104./3., és a vácegresi 104./4. honi légvédelmi tüzérsztyályokkal. A szabadszállási 104./2. honi légvédelmi tüzérsztyály az első légvédelmi rakéta-éleslövészet végrehajtásáig a 11. honi légvédelmi rakétaezred alárendeltségében maradt. 1962-re a gyömrői 104./5. és a táborfalvai 104./6. honi légvédelmi tüzérsztyályokkal, valamint a gyömrői technikai osztállyal teljessé vált a budapest–dunaújvárosi tűzrendszer. Később ezt a tűzrendszert átalakították.

Intenzív felkészülést követően, 1961. április 21-én a Szovjetunió állami lőterén (az asaluki lőterén) az MN 11. HLÉ-TÜE négy alárendelt légvédelmi rakétaosztálya közül a börgöndi osztály személyi állománya hajtotta végre jó eredménnyel az első légvédelmi rakéta-éleslövészetet, melyet követően a vértessacsi és a sárbogárdi, valamint a szabadszállási rakétaosztályok lövészete is megtörtént. A lövészet összértékelése „jó” volt.

A sikeres éleslövészetet követően 1961. június 1-jén az MN 11. HLÉTÜE az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) parancsára folyamatos légvédelmirakéta-készültségi

A budapest–dunaújvárosi és a borsodi légvédelmi rakétatűzrendszerek (1962 őszétől)

szolgálatba lépett, és átvette a Magyar Népköztársaság légtere meghatározott részének légvédelmi rakétaoltalmazását. Ezzel gyakorlatilag befejeződött az első magyarországi honi légvédelmi rakétaezred rendszerbe állítása.

1961. szeptember 15-én a miskolci 28. honi légvédelmi tüzérezred bázisán megalakult az MN 105. Honi Légvédelmi Tüzérezred, állományában a tardonai, a cserépfalui, az aszalói és a szakáldi harci osztályokkal, valamint a Miskolc–Püspöktetőn települt technikai osztállyal létrehozták a borsodi tűzrendszert is.

Az 1959 és 1962 közötti feszített ütemű fejlesztés eredményeként a honi légvédelmi rakétacsapatok vezetési rendszerre, hadrendje, szervezete és fegyverzete hosszabb időre kialakult (a két honi légvédelmi hadosztály, az 1. veszprémi és a 2. miskolci kötelékében).

1963–1965

Ez az időszak a stabilizálásé volt. Legfontosabb feladatként az éleslövészetek eredményes végrehajtását és a készségügyi szolgálat (légtérvédelem) folyamatos ellátását határozták meg.

1965–1976

A következő időszakot már a korszerűsítés jellemezte. A potenciális légi támadóeszközök kis magasságú repülési képességének növekedésével összhangban a légvédelmi rakétaeszközök fejlesztései egyértelműen azt az irányt célozták meg, hogy légvédelmi csapataink képesek legyenek a kis és földközeli magasságon támadó légi ellenséggel szemben is hatékony ellentevékenységet folytatni.

1976–1988

Ez az időszak a minőségi fejlesztés időszaka lett. 1977. szeptember 1-jén az MN 11. HLÉTÜE dandárszervezetre tért át (a megnevezése MN 11. HLTÜD lett). 1978 és 1982 között lezajlott a dandár átfegyverzése, melynek során lecserélték az SzA–75M DVINA komplexumokat a korszerűbb közepes hatótávolságú Sz–75M VOLHOV, illetve a kis hatótávolságú Sz–125M NYEVA típusokra. A harci osztályok automatizált tűzvezetésére a dandár-harcállásponton rendszeresítették a VEKTOR–2 VE automatizált vezetési rendszert. Ezzel egyidejűleg kialakították az elrendelt diszlokációt 12 harci osztállyal (6 VOLHOV és 6 NYEVA komplexummal, valamint egy technikai osztállyal és a híradózászlóaljjal). Ezzel az oltalmazási képesség sokat fejlődött. A dandár békelétszáma ekkor meghaladta a 2500 főt. Az átszervezés és átfegyver-

*VOLHOV közepes hatótávolságú légvédelmi rakétakomplexum
(a DVINA váltására hadrendbe állítva 1978-ban, kivonva 2001-ben)*

zés eredményeként Budapest körül úgynevezett kettős gyűrűben kis és közepes magasságú rétegelt oltalmazási tűzzónát alakítottak ki.

1986-ban a tűzrendszer további korszerűsítése jegyében – elsősorban a hadászati csapásmérők, a légi vezetési pontok, illetve az őrző-átjáratózási légtérből zavarást folytató légi támadóeszközök elleni harcra – szeptember 1-jén Mezőfalván, az MN 104. HLÉTÜE szervezetében hadrendbe állt az Sz–200VE VEGA nagy hatótávolságú légvédelmi rakétarendszer.

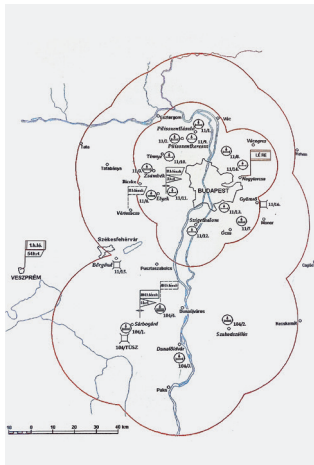
A mezőfalvai osztálycsoport Sz–200-as légvédelmi rakétarendszere két tűzcsatornával rendelkezett, 1987. június 18-án volt az első és egyben utolsó éleslövészete a Szovjetunióban, az aszluhi légvédelmirakéta-lőtéren.

A (ki)vonuló légvédelmi tűzértség intenzív fejlesztése az 1970-es évek közepén kezdődött. Ennek során 1976 és 1982 között négy tűzérezredet fegyvereztek át a mozgékony, önjáró 2K12 (KUB) típusú kis hatótávolságú, illetve 2K11 (KRUG) típusú közepes hatótávolságú csapatlégvédelmi rakétakomplexummal.

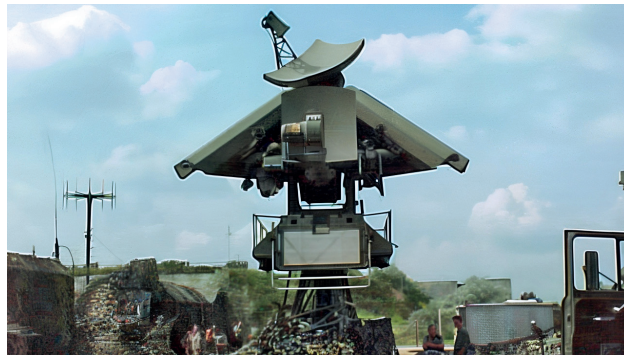
1976-ban, elsőként a keszthelyi 7. önálló könnyű légvédelmi tűzérezredet fegyverezték át KUB légvédelmi rakétakomplexummal. Az ezred állományába három légvédelmi és egy technikai üteg tartozott. A rendszerbe állításhoz kapcsolódó éleslövészetet az ezred 1976. október 21-én a Szovjetunió általi lőtéren „kiváló” eredménnyel hajtotta végre.

Ezzel közel egy időben megkezdődött az 1976-ban a Lenti-ből Győrbe áttelepült 14. könnyű légvédelmi tűzérezred KUB komplexummal történő átfegyverzésének előkészítése és végrehajtása. Az ezred átfegyverzése 1978-ban fejeződött be.

1979-ben a 18. nagykanizsai könnyű légvédelmi tűzérezred KUB-bal történő átfegyverzése is befejeződött. Az ezred 1980-ban a Sztrelba harcászati gyakorlat keretében „kiváló” értékelésű éleslövészetet hajtott végre a Szovjetunió általi lőtéren.

A budapesti és a dunajvárosi légvédelmi rakétatűzrendszer (1988 áprilisától)

NYEVA kis hatótávolságú légvédelmi rakétakomplexum (hadrendbe állítva 1978-ban, kivonva 2001-ben)

1981-ben a KUB-program folytatódott, valamint befejeződött a 15. kalocsai könnyű légvédelmi tűzérezred átfegyverzése is.

1982-ben a győri és a nagykanizsai rakétaezredek további egy-egy KUB üteggel bővültek, amit a keszthelyi ezred KRUG-gal történő átfegyverzése tett lehetővé.

Ezt követően a KUB légvédelmi rakétaezredek a gépesített lövész- és harcokcsihadosztályok állományába tartoztak.

A KUB kis hatótávolságú csapatlégvédelmi rakétarendszert a Magyar Néphadsereg 1976-ban rendszeresítette.

A KRUG közepes hatótávolságú csapatlégvédelmi rakétakomplexumot az MN szárazföldi csapatainál 1976-tól osztályszervezettel állították hadrendbe, majd 2001-ben vonták ki a hadrendből.

A KUB és a KRUG rakétakomplexumok rendszerbe állításával egy időben zajlott a SZTRELA–1 típusú légvédelmi rakétakomplexum és a SZTRELA–2 közeli hatótávolságú kézi légvédelmi rakétaeszköz rendszeresítése is. 1986-ban,

Sz–200 VE VEGA nagy hatótávolságú légvédelmi rakétarendszer tűzcsatornájának célmegvilágító lokátora (RPC) és az indítóállványon lévő rakétája (hadrendbe állítva 1986-ban, kivonva 1997-ben)

A KUB kis hatótávolságú csapatlégvédelmi rakétarendszer és a KRUG közepes hatótávolságú csapatlégvédelmi rakétakomplexum

a további korszerűsítés jegyében rendszerbe állt a SZTRELA–1-nél korszerűbb SZTRELA–10 légvédelmi rakétakomplexum is, illetve megtörtént a SZTRELA–2 leváltása az IGLA közeli hatótávolságú, vállról vagy gépjárműről indítható légvédelmi rakétaeszközzel.

A légvédelmi rakéta fegyvernem első 30 évében tehát főleg technikai és szervezeti változások sora jellemezte a békében is harcfeladatot ellátó, hazánk légtérét őrző légvédelmi rakétacsapatok fejlesztését.

1990 után

Az 1990-től elkezdődött politikai rendszerváltás, a Varsói Szerződés 1991-ben történt feloszlása, és ennek következtében a hidegháborús szembenállás enyhülése hazánkban is drasztikus változásokat hozott a fegyveres erők, és annak részeként a légvédelem szerepének és szükségességének megítélésében. 1990-től elkezdődött és az 1990 és 2001 közötti időszakban több lépcsőben, fokozatosan sor került a légvédelmi rakétacsapatok zömének felszámolására.

1990-ben az MN 11. HLÉTÜD új neve MH 11. Honi Légvédelmi Rakétadandár lett (az MN-számos jelölések megszűntek). A személyi állomány javaslatára 1991. november 8-tól a dandár új megnevezése MH 11. Duna Légvédelmi Rakétadandár (MH 11. DLRD) lett, a honvédelmi minisztertől új csapatzászlót kapott, és ez lett a dandár napja.

1990. január 15. és 1990. június 30. között felszámolták a miskolci 105. Honi Légvédelmi Rakétaezredet, és ezzel megszűnt a borsodi légvédelmi rakétatűzrendszer. A technikai eszközök egy részét átcsoportosították az MH 11. DLRD osztályaira.

1991 első felében megszüntették az 1983-ban Nagytarcsáról Sárbogárdra áttelepült 104. Honi Légvédelmi Rakétaezred parancsnokságát is. Az MH 11. DLRD átvette a megszűnő ezred két harci osztályát, a sárbogárdi osztályt VOLHOV, a dunaföldvári osztályt pedig – átfegyverzéssel – NYEVA komplexummal. Rajtuk kívül a Mezőfalván telepített VEGA nagy hatótávolságú légvédelmi rakétarendszer és a SZE-NYEVS automatizált vezetési rendszer is az MH 11. DLRD állományába került.

Az ugyancsak megszűnő debreceni Légvédelmi Kiképző Központ szakállományának egy része is a dandár állományába került.

A vegyes légvédelmi rakétafegyverzetű MH 11. DLRD 1991 és 1994 közötti történetének legnagyobb szervezetével

működött: 17 zászlóaljszintű szervezet tartozott az alárendeltségébe. A rakétadandárhoz 7 VOLHOV és 7 NYEVA harci osztály, a VEGA osztálycsoport, 1 technikai osztály és 2 harcálláspont automatizált vezetési rendszer (VEKTOR és SZENYEVS) tartozott. Az alakulat békelétszáma ekkor meghaladta a 4700 főt.

A rendszerváltást követően a Magyar Honvédség költségtakarékos működtetése és a fegyvernemi erőkoncentráció jegyében lefolytatott még nagyobb méretű átszervezés jelentősen érintette a csapatlégvédelmi rakétaegységeket is. 1990-től megkezdődött a korábban rendszerben lévő közeli hatótávolságú eszközök kivonása. 1990-ben a SILKA, 1996-ban a SZTRELA–1 és a SZTRELA–10, majd pedig a Sztrela–2 és az IGLA rakétaeszközök is kikerültek a rendszerből. Ennek következtében légvédelmünk földközeli és kis magasságú oltalmazási képessége – beleértve a szárazföldi erőknek nyújtott légvédelmi oltalmazást is – jelentősen lecsökkent.

1992. július 31-én megszüntették a nagykanizsai légvédelmi rakétaezredet és a kaposvári Zaranyi Légvédelmi Rakétatechnikai Bázist. A megszüntetett ezred technikai eszközeinek átcsoportosításával a győri és a kalocsai ezredek ötütégessé bővültek.

A várható képességhiány pótlására a 90-es évek második felében, a 95/1995. sz. országgyűlési határozat alapján, közbeszerzési eljárás keretében került sor, a francia MISTRAL közeli hatótávolságú légvédelmi rakétarendszer beszerzésével. Az eszközt a szárazföldi haderőnem alárendeltségébe tartozó – Nagyoroszipán települt – 5. légvédelmi tüzérezred állományában rendszeresítették.

A Magyar Honvédség létszámának és fegyverzetének csökkentésére irányuló döntések nem hagyták változatlanul az MH 11. DLRD-t sem. 1994-től elkezdődött a harcászati magasabbegység leszervezése. Már 1995–1996 során jelentős belső strukturális átalakításokra került sor. A dandár összlétszáma 900 fővel csökkent, 1996 első felében 12 harci osztá-

A MAgyar Honvédség egyik ATLAS típusú Mistral-indítója

lya mint békeszervezet megszűnt, ezeket osztálycsoportokba szervezték (Nagytarcsa, Szentendre, Zsámbék, Sárobgárd, Mezőfalva helyőrségekbe).

A legfelsőbb politikai körökben erre az időre elfogadottá vált az a nézet, miszerint békeidőben nincs és nem is lesz olyan légi cél, amelyre légvédelmi rakétát kellene indítani, ezért nincs szükség a honi légvédelmi rakétacsapatoknál teljesített állandó készségi szolgálatokra. Ennek megfelelően az MH 11. DLRD-t 1995. július 28-án kiléptették a készségi szolgálatból.

A készségi szolgálat ellátása békeidőben is harcfeladat teljesítésének minősült, és minősül ma is. A légvédelmi rakéta készségi szolgálatot 1961-től 34 éven át alapvetően a honi légvédelmi rakétaalakulatok látták el, amelyeknek készségi erői a riasztásuktól a – percekben meghatározott – normaidőn belül képesek voltak rakétaindításra. A folyamatos légvédelmi rakétaoltalmazás elsődlegesen az alakulatok állandó diszlokálási helyein kiépített harcrendből valósult meg, de volt példa arra is, hogy kitelepültek a veszélyeztetett körzetben kijelölt objektum védelmére. Ezenkívül voltak olyan időszakok is, amikor a csapatlégvédelmi rakétaszervezetek is készségi szolgálatban voltak.

Az egykori honi légvédelmi rakétacsapatoknál a megalakításuktól a végleges felszámolásukig számos esetben került sor a készségi erők ellenőrzésére – akár valós berepülésekkel imitált légi célokra történő tűzvezetés során. Az 1981-től vezetett csapattörténeti feljegyzések tanúsága szerint 79 alkalommal került sor ilyen típusú ellenőrzésre, köztük évente általában egy-két alkalommal a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek Főparancsnoksága hajtatott végre ellenőrzést. Egy technikai meghibásodást kivéve, 78 esetben „feladatát megoldotta” értékelést kaptak a készségi erők.

Az egykori honi, illetve csapatlégvédelmi rakétások, a hazai úgynevezett némalövészeteiken, illetve a Szovjetunióban, majd a 90-es évek közepétől a még létező alakulataik már Lengyelországban, később más országok lőterein végrehajtott éleslövészeteik végrehajtása során, valamint a különböző szintű hadgyakorlatokon bizonyították felkészültségüket arra, hogy a harci technika lehetőségeinek kihasználásával teljesítsék Magyarország kijelölt légtérének légvédelmi rakétaoltalmazását.

1995-ben, illetve 1996-ban még sor került a NYEVA és VOLHOV komplexumokkal az utolsó rakéta-éleslövészetre Lengyelországban. (Lengyelországban először 1993.

június 3-án volt magyar éleslövészet: NYEVA komplexummal a Balti-tenger feletti célokra.) Ezt a lövészetet is beszámítva, a honi légvédelem első légvédelmi rakétaezrede és annak jogutódjai együttesen 1961-től összesen 22 alkalommal, 74 légvédelmi rakétaegységgel hajtottak végre éleslövészetet a Szovjetunióban, illetve később a Lengyel Köztársaság lőterén, összesen 148 db rakétaindítással.

Az 1997-es országgyűlési határozatban megfogalmazott célok elérése érdekében tovább kellett folytatni az előző években megkezdett létszámcsoökkentést. Mindez már a NATO-követelményeknek megfelelő strukturális átalakítás volt hivatott szolgálni.

Ennek megfelelően 1997. december 31-ig lezajlott az MH 11. DLRD légvédelmi rakétaezreddé való átszervezése, valamint a VEGA fegyverrendszer kivonása. Az új szervezet megnevezése MH 11. Duna Vegyes Légvédelmi Rakétaezred (MH 11. DVLRE) lett, állományába tartozott az ezred parancsnoksága (Budapest), két légvédelmi rakétazászlóalj (Budapesten a NYEVA, Sárbogárdon a VOLHOV), valamint egy vegyes légvédelmi rakétatechnikai zászlóalj egy vegyes légvédelmi üteggel Mezőfalván.

1997. március 1-jén megtörtént a keszthelyi és a kalocsai légvédelmi rakétaegységek felszámolása. Fegyverzettechnikai eszközeik részleges felhasználásával és a személyi állományuk átcsoportosításával a győri légvédelmi rakétaezred bázisán megalakult az MH 12. Vegyes Légvédelmi Rakétaezred öt KUB- és négy KRUG-üteggel.

A folyamatos átszervezések mellett Magyarország 1997-es NATO-csatlakozási meghívásával új perspektívák nyíltak, és a jövő ígétével megkezdődött a NATO Integrált Légvédelmi Rendszeréhez (NATINADS) való csatlakozást szolgáló felkészülés.

A Magyar Köztársaság 1999. március 12-én a NATO teljes jogú tagjává vált. NATO-csatlakozásunkkal az ország légtére az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete légterének részévé

vált, amelyben csak egységes, azonosított eljárások szerint lehet működni.

A légvédelmi rakéta fegyvernem létrejöttétől kezdve egy dolog volt állandó: a folyamatos változás. A Magyar Köztársaság honvédelmének egészét érintő stratégiai felülvizs-

NASAMS légvédelmi rakétarendszer

gálat koncepciójáról szóló 2322/1999. (XII. 7.) Korm. határozat alapján lezajlott átvilágítást követő döntés alapján (a modernizáció helyett) az MH 11. DVLRE-t 2000. október 1-jétől kivonták a Magyar Honvédség hadrendjéből. 2001. június 30-án befejeződött Magyarország első légvédelmi rakétaezrede utolsó jogutódjának teljes felszámolása. Ezzel megszűnt az állandó budapest–dunaújvárosi légvédelmi rakétatűzrendszer. A Magyar Honvédség ennek következtében elvesztette a nagy magasságú, illetve a nagy és közepes hatótávolságú önálló nemzeti légvédelmi rakétaoltalmazási képességét.

Az MH 11. DVLRE ezred jogutódja a Veszprém-ben akkor még működő Magyar Honvédség Légierő Vezérkar lett. A győri 12. légvédelmi rakétaezred 2000 őszén dandárrá alakult, majd 2001-ben a dandár KRUG fegyverzetét és a KUB komplexumok egy részét is kivonták.

A 2003 és 2004 között végrehajtott átszervezés során szervezeti racionalizálási céllal, illetve a légvédelmi erőkoncentráció érdekében a nagyoroszi légvédelmi rakétaezred és a drégelypalánki lőtér megszüntetésével egy időben a MISTRAL légvédelmi rakétaütegek – osztlátszervezetben – a győri légvédelmi rakétaegységhez kerültek. Ezzel a mozzanattal befejeződött a légvédelmi rakétafegyvernem egykori honi, illetve csapatlégvédelmi ezredeinek másfél évtizeden át, 1990-től 2004-ig tartó, számos körülmény hatására bekövetkezett radikális leépítése.

Magyarország NATO-csatlakozása óta 25 év telt el. Az elmúlt két és fél évtizedben a győri légvédelmi rakétaszervezet személyi állománya – mint a fegyvernemi kultúra jelenleg egyedüli képviselője és letéteményese – komoly felkészültségről és áldozatvállalásról tett tanúbizonyságot. Kiválóan elsajátították, begyakorolták a NATO Integrált Lég- és Rakétavédelmi Rendszerében (NATINAMDS) való feladat-végrehajtást, a szövetségi rendszeren belüli együttműködést, és több ellenőrzésen bizonyították felké-

szültségüket a NATO részére felajánlott MISTRAL-alegységekkel.

Az utóbbi években nem kisebb feladat várt rájuk, mint a légvédelmi rakéta fegyvernem modernizációjának végrehajtása. Időszerűvé és elkerülhetetlenné vált a légvédelmi rakétaképesség korszerűsítése, mert a KUB-rendszer hadrendben tarthatósága a végrehajtott átalakítások ellenére a végéhez ért.

A 2016-ban megkezdett és jelenleg is zajló Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program prioritásként kezeli a fegyvernemet érintő fejlesztéseket is. A program részeként már megvalósult egy egységszintű légvédelmi rakéta művelti központ (SAMOC) beszerzése. A magyar légierő ezzel a művelti központtal a NATO–hadgyakorlaton is kipróbált rendszerhez jutott hozzá. A rendszer jól illeszkedik a vezetési és irányítási struktúrákhoz, és a magyar földi telepítésű légvédelmi rendszer (GBAD) első, kulcsfontosságú építőelemévé vált.

A Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program részeként valósítjuk meg a KUB-ot váltó amerikai–norvég fejlesztésű légvédelmi rakétarendszer (NASAMS) hadrendbe állítását is. Az új rendszer 2023-ban érkezett be, szolgálatba állításával megbízhatóvá válik a hazai légtér védelme, nő az oltalmazott terület nagysága és az objektumok száma azáltal, hogy a komplexum elemeit a feladattól függően a még megengedhető legnagyobb távolságra telepítik egymástól, így a rendszer nagyobb területek lefedésére képes. Fontos megjegyezni azonban azt is, hogy a technikai eszközök beszerzése mellett szintén kiemelt hangsúllyal kell kezelni a felkészült személyi állomány biztosítását.

A légvédelmi rakéta fegyvernem megmaradt bástyája, a győri MH Dánielfy Tibor 205. Légvédelmi Rakétaezred a haderőfejlesztési program révén rendkívüli lehetőségek és kihívás előtt áll. A feladat nem egyszerű, de csak ez lehet a jövő útja.

TARTALOM

Tóth Sándor nyugállományú ezredes	
A HONI LÉGVÉDELEM VEZETŐ SZERVEI ÉS TEVÉKENYSÉGE	
AZ ORSZÁGOS LÉGVÉDELMI PARANCSNOKSÁG	
1949. JÚNIUS 15-I MEGALAKULÁSÁTÓL NAPJAINKIG	3
Csomós Lajos vezérőrnagy	
A MAGYAR NÉPHADSEREG LÉGTÉRFIGYELŐ	
ÉS JELZŐRENDSZERÉNEK LÉTREHOZÁSA;	
A MAGYAR NÉPHADSEREG, ILLETVE A MAGYAR HONVÉDSÉG	
RÁDIÓTECHNIKAI CSAPATAINAK LÉTREJÖTTE, SZERVEZETI	
ÉS TECHNIKAI FEJLESZTÉSÉNEK FŐBB ÁLLOMÁSAI	
A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG	10
Kapcsándi István ezredes	
A LÉGVÉDELMI RAKÉTA FEGYVERNEM	
TÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE	15
A honi légvédelmi rakéta fegyvernem főbb korszakai	15
1959–1962	15
1963–1965	17
1965–1976	17
1976–1988	17
1990 után	20